

Denis Žernov: Dichotomie ukrajinské totality

Posudek rigorózní práce.

Autor zpracovával svoji rigorózní práci na základě předešlé práce diplomové, kterou jsem měl možnost oponovat. Srovnatelné téma jsme diskutovali v době jeho doktorandského studia, kdy pravidelně docházel do mého semináře, v rámci přípravy rigorózní práce již nikoli. S ní jsem měl možnost se poprvé seznámit až po jejím odevzdání. Rigorózní práce Denise Žernova je rozšířena a zpracována způsobem, který z ní dělá samostatné dílo, plně odpovídající formálním standardům pro podávání tohoto typu prací. Obsahově se nicméně s prací diplomovou výrazně překrývá.

Autor si stanovil téma práce nikoli jako výzvu k řešení, ale k popisu a definování „dvou hlavních paralelně existujících nacionálních narativů“ (s. 7), jež provádí jak v historické, tak aktualizační rovině, avšak s jednoznačným přístupem i vyústěním – „Věřím, že když zastaralá nacionální politika primordialismu na celostátní ukrajinské úrovni zklamala, jedinou cestou jak najít konstruktivní řešení je reálně uznat rozdílnost regionů, rozdílnost jak jejich vývoje, tak i historie.“ (s. 75) Tento jeho osobní postoj je nejen příznačný, ale bohužel i podmiňující a svazující pro zpracování tématu. Celá práce je tak formulovaná jako popis a zdůvodnění kulturní, jazykové a v posledku politické nepodloženosti ukrajinského nacionalismu. Ani tento přístup by nemusel být problematický, kdyby jej autor uplatnil alespoň s náznakem vlastní argumentace a analýzy.

Žernov se spokojil s rozvinutím stávajících výrazných narativů východního areálu v otázce ukrajinského nacionalismu a rusko-ukrajinského vztahu a sám zastáncem jednoho z nich, přenesl a představil dílčí podobu této diskuse v rámci své práce. Tento standardní příspěvek do obsáhlé diskuse o tradici a možnostech ukrajinského nacionalismu může, přesazený do méně disponovaného prostředí, působit bohatě a snad i originálně. Ve skutečnosti se jedná o kompilaci širokého spektra názorů, od výrazných až po zcela okrajové, které často navíc nejen dokreslují, ale suplují autorovu vlastní úvahu. Na obsáhlých citacích jsou tak postaveny celé pasáže, které přejímají nejen obsah, ale rovněž argumentační linii zprostředkovaných textů. Tím se autor pochopitelně vystavuje riziku. Nejen, že prokazuje slabost vlastního analytického vkladu, nedostatečné pochopení předlohy mu navíc ne vždy umožňuje věrohodně obhájit zvolené argumenty. Zejména pak v problematických argumentacích typu historického vývoje jako důsledku souhry náhod (kapitola První světová válka a role náhody v národní genezi). Odkaz na vytržený citát obhajující vznik samostatné Ukrajiny v roce 1919 jako důsledek „náhodného sběhu událostí“ (s. 33) zůstal v jeho dalších úvahách bez odezvy. Aniž by následně rozvedl vlastní argumentaci ve prospěch takto specificky pojetého východiska dějinného vývoje, pracuje dál s pojmy „historické náhody“ a „historického osudu“ jako s daným faktorem ve formování národa (s. 34), jako by se rozuměly samy sebou a doplňuje jen další citáty, které tomuto pojetí vyhovují, či se zdají vyhovovat. Poté, co etapu vzniku Ukrajinské lidové republiky autor degradoval odkazem na roli náhody v dějinném vývoji, rozvinul v dalších kapitolách opět popis vyhovující jednostrannému pojetí konfliktního rusko-ukrajinského vztahu. Koncepti sovětské národnostní politiky představuje jako projev afirmativní akce pozitivní diskriminace, rozvíjející „systematickou státní politiku rozvoje formálních atributů nacionální státnosti a etnokulturních forem tzv. korennych [rozumějme základních, kmenových] národů“ (s. 42). Jen podotýkám, že se opět nejedná o úvahu Žernova, ale odkaz k přejímané argumentaci Terryho Martina a jeho „i v ruské

akademické obci velmi kladně oceňované monografie“, kterou však autor opomněl odkázat v poznámkovém aparátu a nezařadil ji ani do přehledu literatury. Je pochopitelně dobře, pokud se autor seznámil s pracemi jednotlivých autorů, zastánců jakéhokoli výkladu. Považuji ale za nezbytné, aby rozvinul svoji vlastní úvahu a tu se pokusil přesvědčivě prokázat. Navíc jeho základní konfirmativní a výkladové pasáže trpí jednoznačnou zaujatostí autorova stanoviska. Alternativním výkladů dává prostor jen zcela okrajově a výhradně s negativním podtextem. Když už dá autor zaznít příkladům názorů ukrajinského nacionalismus odporujícího dobově sovětské národnostní politice, přejímá rétoriku oficiální propagandy a historiografie (vybrané texty oponentů uváděné jako pamflety - Chvylovoj, Ukrajina nebo Malorusko, s. 46; „petljurovština“ interpretovaná jako projev nacionalismu a šovinismu, sklouzávající k banditismu, s. 48).

Celá práce směřuje a graduje v přehledu odkazů a citátů ke stávajícímu vývoji v ukrajinské společnosti po Oranžové revoluci, v níž autor dokládá banální skutečnost její rozpolcenosti a pokračuje v principiálním příklonu ve prospěch velkoruské inklinace a interpretace. Jelikož autor za sebe nechává převážně mluvit vybrané autority a citáty, pak si dovoluji rovněž klíčovou myšlenku této pasáže převzít ze sekundárního odkazu: „... velkou Vlast mi vzali a prohlásili ji „impériem zla“. Moje malá vlast (rodné město) se stalo součástí nového státu Ukrajina, který nikdo dříve neodděloval od Ruska. **Samozřejmě, mohl jsem se pokusit mít rád novou Vlast, když už ne srdcem, tak rozumem.** (Podtrženo mnou – D.Ž.) Ale nezdařilo se!“ Pro úplnost je snad třeba doplnit, že se jedná o citát „hlasu lidu“, citát pana Dmitrije Slavského z města Nikolajev převzatý z elektronického zdroje nejmenovaných ukrajinských novin, který jsem se opakovaně a opakovaně neúspěšně snažil prověřit.

Ani jednotlivé názory, ani celkové postoje autora nejsou problematické samy o sobě, mohlo by být zajímavé s nimi polemizovat, ale musela by to být polemika s argumenty, nikoli s převzatými citáty a odkazy jiných autorit. A tato argumentace by v sobě musela mít alespoň objektivizovaný výkladový základ, byť by její vývody byly jednostranné a jednoznačné. Takto, mám-li hodnotit osobitý, samostatný vklad Denise Žernova, musím opakovat, že prokázal značnou sečtělost a orientaci v textech jedné z možných interpretací vztahu mezi ruským a ukrajinským politickým nacionalismem, ve výsledku se však jedná o nepříliš zdařilou kompilaci podléhající apriornímu stanovisku.

Tím se ale dostáváme k dalšímu aspektu práce, vzhledem ke koncepci a metodologii zpracování velmi podstatnému – k heuristice a práci se zdroji. Mnohé bylo naznačeno již v předchozím hodnocení. Autor pracuje se značně širokou škálou zdrojů, ať knižních, ať internetových. Tato šíře však platí rovněž pro úroveň a důvěryhodnost těchto zdrojů, nalezneme mezi nimi odborné hlasy akademického rangu, stejně jako práci s jednoznačně propagandistickými internetovými servery, uplatňované bez jakékoli snahy odlišovat kvalitu těchto zdrojů. Žernovova heuristika je výrazně závislá na rusko- a ukrajinskojazyčných zdrojích. Mezi odkazy na knižní autorské monografie nalezneme mimo ruskojazyčné zdroje a autority pouze tři tituly. Z nich jsou dva české (Martina Putnu přitom využívá zcela okrajově, druhým je text publicistický text Milana Syrůčka: Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost. 2015). Ze zahraniční literatury tak je uvedena pouze práce Serhii Plokhyy (Unmaking Imperial Russia Mykhailo Hrushevsky and the Writing of Ukrainian History, 2005). Chybí jak klasické starší práce (mj. J. A. Armstronga Ukrainian Nationalism, 1963 či K. C. Farmerova, Ukrainian nationalism in the post-Stalin era, 1980), tak práce soudobé. Chybí rovněž autority současné výrazně protilehlé argumentace ukrajinské intelektuální elity (mj. S. Yekelchyyk Ukraine: Birth of a Modern Nation, 2007). Současně Žernov ledabyle nakládá i s autoritami a texty, s nimiž pracuje systematicky a na nichž staví svoji konstrukci. Jak řečeno svoji interpretaci meziválečného vývoje opakovaně opírá o

autoritu Terryho Martina, jehož text ale neuvádí a navozuje tak dojem, že jeho knihy ve skutečnosti četl, v lepším případě, zběžně. Výrazně využívá odkazy na moskevského historika Alexeje Iljiče Millera, jehož nicméně opakovaně uvádí jako Arkadije. O neprověřitelných zdrojích čerpaných z ruských a ukrajinských serverů již byla řeč.

Závěrem lze shrnout, že předkládaná práce je ve svých východiscích značně nevyvážená, navíc postrádá osobní argumentační vklad autora, který by byl žádoucím tím spíše v pasážích prezentujících problematiku teze (vnímání historických procesů jako shluku náhodných okolností). Autor neprokázal v dostatečné míře schopnost vlastní úvahy. Jím nastavená analytická koncepce je z velké části závislá na argumentaci převzaté literatury. Z těchto důvodů ji nemohu doporučit k obhajobě.

V Hýskově 13. listopadu 2016.

Posudek zpracoval:

Prof. Vratislav Doubek, Dr.